

НАУКОВИЙ
ВІСНИК

ЧЕРНІВЕЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Рік заснування 1996

Випуск 333

Правознавство

Збірник наукових праць

**Чернівці
“Рута”
2006**

Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наук. праць. Вип. 333: Правознавство. - Чернівці: Рута, 2006. – 124 с.

Naukovy Visnyk Chernivetskooho Universitetu: Zbirnyk Naukovykh Prats. Vyp. 333: Jurisprudence. – Chernivtsi: Ruta, 2006. – 124 s.

У випуску на основі врахування новітніх досягнень юридичної науки, узагальнення правозастосовної практики, вітчизняного і зарубіжного досвіду висвітлюються проблеми теорії та практики різних галузей права, сформульовані практичні рекомендації законодавцю щодо вдосконалення чинного законодавства, а також працівникам правоохоронних органів по застосуванню конкретних норм права в умовах перехідного суспільства.

Для науковців, викладачів вищих і середніх спеціальних навчальних закладів, студентів, працівників правоохоронних і правозастосовних органів.

The issue on the base of the newest achievements of legal science, law application practice, domestic and foreign experience touches upon the problems of theory and the practice of the various law branches, there are formulated practical recommendations to the legislator on the development of the legislation currently in force, as well as to the employees of law-protecting bodies on the application of the concrete norms of law in the circumstances of transitional society.

It can be used by scientific employees, teachers of institutions of higher and secondary specialized education, students, employees of law-applying and law-protecting bodies.

Редколегія випуску: доктор юрид. наук, проф. **Пацурківський П.С.** (наук. редактор),
доктор юрид. наук, проф. **Никифорак М.В.** (заст. наук. редактора),
канд. юрид. наук, доц. **Гаврилюк Р.О.** (відповідальний секретар),
канд. юрид. наук, доц. **Гетманцев О.В.**,
доктор юрид. наук, проф. **Георгіца А.З.**,
доктор юрид. наук, проф. **Грищук В.К.**,
доктор юрид. наук, проф. **Козловський А.А.**,
доктор юрид. наук, проф. **Козюбра М.І.**,
доктор юрид. наук, проф. **Кузнєцова Н.С.**,
доктор юрид. наук, проф. **Якимчук М.К.**

Збірник входить до переліку фахових видань ВАК України

Свідоцтво Міністерства України у справах преси та інформації
№ 2158 серія КВ від 21.08.1996 р.
Загальнодержавне видання

Рекомендовано до друку Вченою радою Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Адреса редколегії випуску “Правознавство”:
Україна, 58012, м. Чернівці, вул. Коцюбинського, 2, національний університет,
кафедра конституційного, адміністративного і фінансового права, тел. (0372) 58-48-73
E-meil: oleg@chnu.cv.ua

© Чернівецький університет, 2006.

Підписано до друку 05.07.2006 р. Формат 60x84/8. Друк офсетний. Папір офсетний.
Умовн. друк. арк. 13,5. Обл. - вид. арк. 14,5. Зам. 30-п. Тираж 200 прим.
Друкарня видавництва “Рута” Чернівецького національного університету.
58012, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2.

ЗМІСТ

<i>Георгіца А.З., Никифорак М.В.</i> З історії юридичного факультету Чернівецького університету у 1918-1940 рр.	5
--	---

I. МЕТОДОЛОГІЯ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ. ФІЛОСОФІЯ ПРАВА. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

<i>Савчук С.В.</i> Актуалізація волі у правій реальності	9
<i>Карвацька С.Б.</i> Проблема ефективності законодавчої політики як основного напрямку юридичної політики держави	14
<i>Васильчук В.О.</i> Категорія справедливості: філософське, етичне та юридичне розуміння	20
<i>Гриценко І.С.</i> Дискусія про адміністративне судочинство в СРСР у 20 -х роках ХХ століття	25
<i>Кіселічник В.П.</i> Концепції та джерела історії самоврядування м.Львова середини ХІХ -початку ХХ ст ...	29
<i>Бунчук О.Б.</i> Міжнародно-правові акти Київської Русі в оцінці І.Я.Франка	37

II. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

<i>Федоренко В.Л.</i> Інститут конституційно-правових відносин в системі конституційного права України ...	42
<i>Щербанюк О.В.</i> Теоретико-правові проблеми правової інституціоналізації л обізму в Україні	51
<i>Волощук О.Т.</i> Акти Президента: проблеми визначення юридичної природи (на прикладі конституційних норм України, Росії та Франції)	56

III. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС. МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО. ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

<i>Трутеня В.В.</i> Субсумція в міжнародному приватному праві	61
<i>Сердюк В.В.</i> Апарат Верховного Суду України як складова частина найвищого судового органу в системі судів загальної юрисдикції	67
<i>Чебан В.І.</i> Етичні стандарти суддівської діяльності	71
<i>Щербань В.А.</i> Трудова правосуб'єктність професійних спілок	79
<i>Никифорак В.М.</i> Страхування відповідальності підприємств – володільців джерел підвищеної екологічної безпеки	84

IV. ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС. ФІНАНСОВЕ ПРАВО

<i>Гаврилюк Р.О.</i> Еволюція конституційно-податкового компромісу суспільства і держави	89
<i>Ковалко Н.М.</i> Розрахунки як предмет правового регулювання	103

V. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС. КРИМІНОЛОГІЯ. ПРОКУРАТУРА

<i>Мельничок В.М.</i> Установлення вини – процесуальний обов'язок органів правосуддя	107
<i>Гриндей Л.М.</i> Кримінально-правові та медико-соціальні аспекти проведення штучного аборту	112
<i>Дякур М.Д.</i> Розвиток кримінального законодавства про замах на злочин в Україні	117
<i>До наших авторів</i>	123

CONTENTS

<i>Georgiotsa A.Z., Nykyforak M.V.</i> From the history of Law department of the Chernivtsy University in 1918-1940 yy.	5
---	---

I. METHODOLOGY OF LEGAL SCIENCE. PHILOSOPHY OF LAW. THEORY AND HISTORY OF STATE AND LAW. COMPARATIVE LAW

<i>Savchuk S.V.</i> Actualization of Will in Legal Reality	9
<i>Karvacka S.B.</i> The problem of legislative policy efficiency as basic direction of state legal policy	14
<i>Vasylchuk V.O.</i> The category of justice: philosophical, ethical and juridical meanings	20
<i>Grytsenko I.S.</i> The discussion about the administrative court procedure in the USSR in 1920s.	25
<i>Kiselychnyk V.P.</i> The conception and sources of the history of self-management in Lviv in the middle XIX – the beg. of XX century	29
<i>Bunchuk O.B.</i> International legal acts of the Kyiv Rus as evaluated by I.Franko	37

II. CONSTITUTIONAL LAW

<i>Fedorenko V.L.</i> Constitution-legal relations institute in system of a Ukrainian constitutional law	42
<i>Scherbaniuk O.V.</i> Theoretical and legal problems of institutionalizing of lobbism in Ukraine	51
<i>Voloschuk O.T.</i> Acts of President: problems of determination of legal nature (on the example of constitutional norms of Ukraine, Russia and France)	56

III. CIVIL LAW AND PROCEDURE. INTERNATIONAL PRIVATE LAW. SOCIAL SECURITY LAW

<i>Trutenj V.V.</i> Subsumption in international private law	61
<i>Serdyuk V.V.</i> The Apparatus of The Supreme Court of Ukraine as a constituent of the highest judicial authority in the common law court system	67
<i>Cheban V.I.</i> The ethical standards of judicial activity	71
<i>Sherban V.A.</i> Labor personality of trade unions in Ukraine	79
<i>Nikiforak V.M.</i> Liability insurance of the enterprises – holders of sources of increased ecological danger ...	84

IV. LAND LAW. ADMINISTRATIVE LAW AND PROCEDURE. FINANCIAL LAW

<i>Gavrylyuk R.O.</i> The evolution of constitutional-tax compromise of society and state	89
<i>Kovalko N.M.</i> Accounts as a subject of law regulation	103

V. CRIMINAL LAW AND PROCEDURE. CRIMINOLOGY. PROCURACY

<i>Melnychok V.M.</i> The determination of offence is the trial duty of judiciary	107
<i>Hryndei L.M.</i> Criminal and medical-sociology aspects of simulated interruption of pregnancy	112
<i>Dyakur M.D.</i> Development of the criminal legislation about attempted crime in Ukraine	117
<i>To our authors</i>	123

**СТРАХУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ –
ВОЛОДІЛЬЦІВ ДЖЕРЕЛ ПІДВИЩЕНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ НЕБЕЗПЕКИ**

Постановка проблеми. Бурхливий розвиток атомної енергетики, впровадження новітніх космічних технологій, створення величезної кількості нафтопереробних та інших потенційно небезпечних підприємств – це ті небезпечні фактори, які супроводжують сучасну людину кожного дня. Збитки, які заподіюються в результаті аварії на атомній електростанції чи інших підприємствах, можуть бути катастрофічними для суспільства. У зв'язку із цим цілком природно, що катастрофічна природа ядерних та інших подібних ризиків призвела до потреби винайдення та застосування ефективного інструменту захисту майнових інтересів як окремих осіб, так і суспільства та держави в цілому. Таким інструментом виявилось страхування. Страхування як особливий, універсальний механізм може бути спрямоване на захист майнових інтересів осіб, пов'язаних: з їх життям, здоров'ям, працездатністю (особисте страхування); з ризиком втрати чи пошкодження певного майна (майнове страхування); а також з ризиком заподіяння шкоди третім особам (страхування відповідальності).

Досліджуваний вид правовідносин належить саме до страхування відповідальності, першочерговою метою якого є страховий захист економічних інтересів потенційних заподіювачів шкоди (можна навіть сказати правопорушників). Водночас, подібний страховий захист ні в якому разі не зобов'язує страховика покривати ті збитки, які завдані третім особам навмисними діями страхувальника. На відміну від майнового страхування, де страхуванню підлягає конкретна власність громадян чи власність підприємств і організацій, та особистого страхування, де страхування проводиться на випадок настання певних подій, пов'язаних з життям та працездатністю осіб, об'єктом страхування відповідальності виступають майнові інтереси фізичних та юридичних осіб, пов'язані з їх обов'язком відшкодувати шкоду, завдану третім особам [4, Ст.4].

З іншого боку, страхування відповідальності спрямоване на захист майнових прав і законних інтересів осіб, які постраждали в результаті дій або бездіяльності страхувальника. При цьому відшкодування збитків потерпілим особам гарантується страховою компанією та не залежить

від фінансового стану страхувальника. Цілком очевидно, що саме ця обставина і спонукала законодавця до встановлення обов'язкових видів страхування відповідальності, оскільки держава в першу чергу піклується про інтереси не окремих осіб, а суспільства в цілому.

Ступінь наукової розробки проблеми.

Проблеми страхових правовідносин неодноразово виступали в якості об'єкта науково-теоретичних досліджень. В той же час відносини стосовно страхування відповідальності підприємств – володільців джерел підвищеної екологічної небезпеки (в тому числі екологічне страхування) отримали значно менше уваги з боку вчених-правознавців. Відзначимо, що значна частина тих наукових публікацій, присвячених досліджуваній тематиці, носять вибірковий або ж, навпаки, занадто узагальнюючий характер. Особливо, на наш погляд, уваги заслуговують праці таких учених, як Л.А.Афанасьєвої, В.Д.Бігдаша, М.А.Гапонюка, Л.Клоченка, В.Костицького, Л.Мукіної, Т.А.Федорової, Г.П.Серова, В.В.Шахова, К.В.Шелехова та ін.

Мета статті полягає у необхідності надати чітку характеристику інституту страхування цивільної відповідальності підприємств-володільців джерел підвищеної екологічної небезпеки. У даній статті автор спробував визначити правову природу договору страхування відповідальності підприємств-володільців джерел підвищеної екологічної небезпеки, охарактеризувати його зміст, а також дослідити правове становище сторін за цим договором.

Виклад основного матеріалу. Страхування цивільної відповідальності підприємств-володільців джерел підвищеної екологічної небезпеки ґрунтується на встановленому законодавством України праві потерпілої особи отримати відшкодування шкоди в повному обсязі [1, Ст.1166], а також – обов'язку володільця джерела підвищеної небезпеки відшкодувати цю шкоду навіть за відсутності вини [1, Ст.1187]. При цьому дуже важливо чітко визначити поняття джерела підвищеної небезпеки. Згідно з Цивільним кодексом України, джерелом підвищеної небезпеки є діяльність, пов'язана з використанням, зберіганням або утриманням транспортних

засобів, механізмів та обладнання, використання, зберігання хімічних, радіоактивних, вибухо- і вогнебезпечних та інших речовин, утримання диких звірів, службових собак та собак бійцівських порід тощо, що створює підвищену небезпеку для особи, яка цю діяльність здійснює, та інших осіб. Аналогічне за змістом визначення поняття “джерело підвищеної небезпеки” міститься також у постанові Пленуму Верховного Суду України “Про практику розгляду судами цивільних справ за позовами про відшкодування шкоди” № 6 від 27.03.1992 р., де вказано, що джерелом підвищеної небезпеки є діяльність, здійснення якої створює підвищену ймовірність заподіяння шкоди через неможливість повного контролю за нею людини, а також – діяльність з використання, транспортування, зберігання предметів, речовин і інших об’єктів виробничого, господарського чи іншого призначення, які мають такі ж властивості.

З прийняттям у 2001 році Закону України “Про об’єкти підвищеної небезпеки”, законодавцем було введено нове поняття об’єкт підвищеної небезпеки, під яким розуміють об’єкт, на якому використовуються, виготовляються, переробляються, зберігаються або транспортуються одна або декілька небезпечних речовин чи категорій речовин у кількості, що дорівнює або перевищує нормативно встановлені порогові маси, а також – інші об’єкти, що, відповідно до закону, є реальною загрозою виникнення надзвичайної ситуації техногенного та природного характеру [3, Ст.1].

Специфіка цивільної відповідальності підприємств – володільців джерел (об’єктів) підвищеної небезпеки полягає в тому, що вони завжди несуть відповідальність за спричинену такими джерелами шкоду, крім випадків, коли рішенням суду встановлено, що шкода була заподіяна в результаті умислу потерпілої особи або внаслідок впливу обставин непереборної сили, дію яких неможливо було ні передбачити, ні попередити. Саме тому, в силу необхідності відшкодувати шкоду в повному обсязі (окрім випадків, передбачених законодавством [2, Ст.77; 5, Ст.6; 6, Ст.V, VII]), у володільця джерела підвищеної небезпеки виникає майновий інтерес, який може виступати об’єктом страхування відповідальності. У зв’язку із внесеними 18 січня 2001 року доповненнями до Закону України “Про страхування”, даний майновий інтерес отримав закон одавче підтвердження. Згідно з п.14 ст.7, в Україні було введено обов’язкове страхування цивільної відповідальності суб’єктів господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно пожежами та

аваріями на об’єктах підвищеної небезпеки, включаючи пожежовибухонебезпечні об’єкти та об’єкти, господарська діяльність на яких може призвести до аварій екологічного та санітарно-епідеміологічного характеру. Окрім цього, на даний час в обов’язковому порядку здійснюється також ще сім видів страхування цивільної відповідальності суб’єктів небезпечної діяльності [4, Ст.7].

Отже, об’єктом страхування цивільної відповідальності підприємств – володільців джерел (об’єктів) підвищеної небезпеки виступають майнові інтереси, пов’язані з обов’язком володільця такого джерела в силу цивільного законодавства відшкодувати шкоду, заподіяну третім особам (в тому числі навколишньому середовищу).

Основним різновидом страхування цивільної відповідальності підприємств – володільців джерел підвищеної небезпеки є так зване *екологічне страхування володільців джерел підвищеної небезпеки* [16, с.245]. Під екологічним страхуванням мається на увазі страхування “екологічної відповідальності” [19, с.179] підприємств – джерел підвищеної екологічної небезпеки за заподіяння шкоди третім особам (фізичним, юридичним, органам влади) у зв’язку з аварійним і раптовим забрудненням навколишнього середовища [17, с.50]. Окремі вчені в якості екологічного визнають лише таке страхування, яке захищає майнові інтереси осіб у випадку заподіяння шкоди природному середовищу [9, с.53]. Узагальнюючи вищевказане, можна стверджувати, що метою екологічного страхування є компенсація збитків, завданих навколишньому середовищу, а також – економічне стимулювання попередження аварій, в результаті яких виникають такі збитки.

Процес укладення договору страхування відповідальності за забруднення навколишнього середовища складний і довготривалий.

Перш за все, страхувальники заповнюють спеціальні бланки із запитаннями з приводу екологічної ситуації на підприємстві. Зауважимо, що більшість страховиків не обмежуються наданою їм страхувальником інформацією. З метою більш повної оцінки страхового ризику вони проводять інспекції на підприємстві. У результаті перевірок страховик має право зажадати від страхувальника вжити певних превентивних заходів для зменшення ризику заподіяння екологічної шкоди.

Як свідчить досвід зарубіжних страхових компаній, оцінка страхового ризику, як правило, проводиться в три етапи: 1) оцінка ризику, пов’язаного з небезпечними речовинами і процесами (здійснюється оцінка різних аспектів, наприклад, таких як зберігання різних продуктів і мобіль-

ність субстанцій); 2) оцінка екологічного ризику (оцінюється стан навколишніх територій та екосистем з метою встановлення можливого розміру збитків і величини компенсацій та капіталовкладень, необхідних для повернення територій у попередній стан); 3) дослідження діяльності підприємства. Проводиться оцінка превентивних технологій, які застосовуються на підприємстві. Перевіряється наявність минулих екологічних інцидентів, зумовлених підприємством. Для цього нерідко проводяться експертизи із залученням спеціалістів [12, с.10-11].

Подібна процедура оцінки страхового ризику цілком могла би бути запозичена і вітчизняними страховими компаніями.

Наступним кроком у цьому питанні є визначення в договорі переліку страхових випадків, у разі настання яких у страховика виникає обов'язок виплатити страхове відшкодування. У результаті проведеного аналізу наукової літератури і страхової практики, ми прийшли до висновку, що поняття страхового випадку при здійсненні екологічного страхування почасти має неоднозначне тлумачення: найчастіше в якості страхового випадку розглядається факт виникнення у страховальника обов'язку відшкодувати шкоду, заподіяну потерпілій особі в результаті негативного впливу на навколишнє природне середовище, який був зумовлений раптовими, непередбачуваними, ідентифікованими і ненавмисними подіями (аварійними подіями) при здійсненні підприємством або організацією – володільцем джерела підвищеної небезпеки, передбаченої в договорі страхування діяльності, яка є небезпечною для оточення [16, с.246-247]. Однак інколи страховий випадок визначають і як “обумовлене раптовою, ненавмисною подією (... аварією, катастрофою) заподіяння шкоди здоров'ю громадян, майну фізичних та юридичних осіб і навколишньому природному середовищу внаслідок його забруднення” [18, с.5; 19, с.182].

Відповідно до того, яке визначення страхового випадку обирає страховик, у договорі страхування відповідальності за екологічне забруднення застосовується одна з двох найбільш розповсюджених умов надання страхового покриття: умова про покриття на підставі настання події або умова про покриття на основі заявленої претензії. Отже, за наявності умови про покриття на основі настання події страховим випадком вважається заподіяння шкоди здоров'ю чи майну третіх осіб (та навколишньому природному середовищу), в результаті якого настає відповідальність страховальника. Умова про покриття на

основі заявленої претензії означає, що страховим випадком визнається висунення страховальником першої вимоги (позову, претензії) про відшкодування шкоди, заподіяної третій особі (навколишньому середовищу).

Ми цілком погоджуємося з думкою Д.Вілюма і Д.Даніліна, які вважають, що застосування страховиками умови про покриття на основі настання події – небезпечно і нерозумне. На підтвердження своєї позиції вони наводять такі аргументи. По-перше, в ситуації, коли страховик використовував у договорі страхування умову про покриття на основі настання події, відповідальність страховальника (встановлена через п'ять, десять або більше років) “відродить до нового життя” даний договір. По-друге, ситуація може ускладнитися ще більше, якщо конкретний момент заподіяння шкоди третім особам не вдається визначити (у такому разі страховика можуть примусити відповідати за всіма полісами, які діяли в період заподіяння шкоди [7, с.38]). Якщо ж у договір страхування буде внесена умова про покриття на основі заявленої вимоги, то “відповідальність” за екологічну шкоду лягає саме на ту страхову компанію, поліс якої діяв у момент подання претензії або винесення рішення суду, господарського чи третейського суду. Це суттєво спрощує ситуацію для страховиків, оскільки, приймаючи ризик на страхування, вони виходять з даних, які не встигли застаріти на момент врегулювання можливого збитку. Крім того, виключається можливість додавання лімітів за страховими полісами кількох років.

Для того, щоб умова про заявлені претензії могла ефективно діяти, в договорі страхування відповідальності за екологічне забруднення необхідно визначити ретроактивну дату, яка часто збігається з моментом вступу договору страхування в дію.

Страховики достатньо чітко окреслюють і рамки подій, які не підлягають страхуванню. Переважно страховим відшкодуванням не покриваються збитки: 1) які виникли до початку періоду страхування; 2) які виникли внаслідок придбання страховальником уже забруднених земельних ділянок; 3) які викликані будь-яким впливом азбесту і речовин, що містять азбест, діоксинів і подібних хімічних речовин [7, с.41]; 4) генетичні збитки; 5) які виникли в результаті військових дій, бунтів тощо; 6) відповідальність за якого покривається договором страхування відповідальності за якість продукції; 7) які виникли з вини страховальника, якщо він свідомо ухилився від виконання законів, приписів, судових по-

станов, спрямованих на захист навколишнього середовища; 8) які виникли з вини страхувальника, а також – з вини його представників унаслідок використання засобів автотранспорту, водного і повітряного транспорту (як правило, ця відповідальність покривається на основі інших страхових полісів).

Не підлягає страховому покриттю й шкода, заподіяна поступовим забрудненням навколишнього природного середовища або успадкована з минулих років (старі сховища небезпечних токсичних, радіоактивних відходів тощо) [18, с.4-5]. Перш за все, це зумовлено складністю визначення джерела походження викиду забруднюючих речовин, а також часу заподіяння шкоди [11, с.70]. Крім того, як свідчить досвід великих європейських страхових компаній, кількість позовів, які висуваються з приводу поступового забруднення, на 200% більша, аніж позовів із приводу аварійного (раптового) забруднення [13, с.5]. Саме тому в більшості країн Європи діє таке правило: якщо підприємство бажає застрахувати свою відповідальність за поступове забруднення навколишнього середовища, воно повинно укласти окремий договір екологічного страхування, який є значно дорожчим за перший [12, с.7-8]. Зауважимо, що більш раціональним способом розв'язання проблеми компенсації шкоди, пов'язаної з поступовим забрудненням або функціонуванням сховищ небезпечних речовин, є створення за рахунок володільців екологічно небезпечних об'єктів спеціальних фондів. Прикладом даного роду фондів може бути створений у 1980 році в США, згідно зі спеціальним законом, так званий Суперфонд [10, с.44-51].

Визначення розміру страхової премії в договорі страхування відповідальності за екологічне забруднення залежить від багатьох факторів, основним серед яких є величина страхового тарифу. Тарифи розробляються кожною страховою компанією індивідуально і диференціюються залежно від: ступеня екологічного ризику; особливостей господарської діяльності підприємства-страхувальника; технічного стану виробничих фондів; захисних і очисних споруд підприємства тощо [8, с.97].

Специфіка страхування відповідальності підприємств за екологічне забруднення полягає ще й у тому, що більшість страхових компаній просто не в змозі надати страхове покриття в розмірі, необхідному потенційним заподіявачам екологічної шкоди. Так, наприклад, максимальна сума страхового відшкодування за договором страхування відповідальності у випадку ненавмисного забруднення, яка прийнята Лондонсь-

ким страховим ринком, складає від 85 до 170 млн. дол. [14, с.571], а максимальний обсяг страхової відповідальності в Європі – близько 20 млн. дол. [15, с.115-116]. Подібна проблема вирішується страховими компаніями, як правило, або через механізм перестраховування, або шляхом співстрахування. Перестраховування, як особливий механізм перерозподілу страхового ризику носить, так би мовити, “прихований” характер, оскільки страхувальник зазвичай залишається непоінформованим про те, що страховик перестраховував ризик виконання свого обов'язку щодо виплати страхового відшкодування у іншого страховика (страховиків). Співстрахування носить відкритий характер, оскільки сам договір співстрахування укладається одним страхувальником одночасно із кількома страховиками, кожен з яких бере на себе лише певну частку страхового ризику і є відповідальним безпосередньо перед страхувальником, як правило, саме у цій частці (хоча умовами договору може бути передбачено солідарна участь співстраховиків у виплаті страхового відшкодування). На практиці механізм співстрахування зазвичай реалізується через створення страхових пулів. Історично пули зі страхування екологічних ризиків почали виникати на початку 80-х років XX століття. Зауважимо, що створення страхових пулів особливо важливе для тих країн, у яких переважають невеликі страхові компанії (тобто компанії із порівняно незначними розмірами статутного фонду). Зокрема це стосується України.

Висновки. Формування інституту страхування відповідальності підприємств – володільців джерел підвищеної екологічної безпеки обумовлене в першу чергу його соціальним значенням, а також широким колом пов'язаних з ним практичних можливостей в економічній та екологічній сферах діяльності. Метою цього виду страхування є фінансове забезпечення майнових інтересів фізичних, юридичних осіб і держави в цілому на випадок настання аварій чи інших надзвичайних подій, які призводять до заподіяння шкоди як зазначеним суб'єктам, так і навколишньому природному середовищу. Страхування відповідальності підприємств – володільців джерел підвищеної екологічної безпеки – перспективний, однак дуже капіталомісткий вид страхування, що значно ускладнює процес його росту на страховому ринку України. Разом з тим форми і методи здійснення цього виду страхування набувають дедалі більшої нормативної урегульованості, що позитивно впливає на загальну економічну ситуацію в Україні.

Список літератури

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003. – К.: Атіка, 2003. – 416 с.
2. Закон України “Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку” від 8.02.1995 р. // Відомості Верховної Ради. – 1995. – № 12.
3. Закон України “Про об’єкти підвищеної небезпеки” від 18.01.2001 р. // Урядовий кур’єр. – 2001. – № 10. – С.5-8.
4. Закон України “Про страхування” від 07.03.1996 р. в редакції Закону України від 04.10.2001 р. // Відомості Верховної Ради. – 2002. – №7. – Ст.50.
5. Закон України “Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення” від 13.12.2001 р. // Урядовий кур’єр. – 2002. – № 9.
6. Віденська конвенція про цивільну відповідальність за ядерну шкоду від 21.05.1963 р. Україна приєдналася згідно із Законом України № 334/96-ВР від 12.07.1996 р. // Відомості Верховної Ради. – 1996. – № 44. – Ст. 222.
7. Вильюма Д., Данилин Д. Некоторые вопросы страхования ответственности за загрязнение окружающей природной среды в Российской Федерации // Страхование право. – 2000. – № 2. – С.37-42.
8. Гапонюк М.А., Малько В.І. Передумови та перспективи розвитку екологічного страхування в Україні // Фінанси України. – 1997. – № 7. – С.90-99.
9. Игнатъева И.А. Экологическое страхование: содержание и возможности правового регулирования // Государство и право. – 2005. – №11. – С.52-61.
10. Клоченко Л. Правовые основы и модели страхования ответственности за загрязнение окружающей среды. Законодательство и опыт США (I) // Страхование дело. – 1996. – Декабрь. – С.44-51.
11. Костицький В. Екологічне страхування // Право України. – 1998. – № 11. – С.68-73.
12. Мукина Л. Экологическая ответственность в странах Европы // Страхование ревю. – 1999. – № 2. – С.6-12.
13. Мукина Л. Экологическая ответственность в странах Европы // Страхование ревю. – 1999. – № 3. – С.5-11.
14. Основы страховой деятельности. / Отв. ред. Т.А. Федорова. – М.: Издательство БЕК, 1999. – 776 с.
15. Плешков А.П., Орлова И.В. Очерки зарубежного страхования. – М.: Анкил, 1997. – 200 с.
16. Сербиновский Б.Ю., Гарькуша В.Н. Страхование дело: Учебное пособие для вузов. Серия «Учебники, учебные пособия». – Ростов-на-Дону: Феникс, 2000. – 384 с.
17. Серов Г.П. Об актуальных вопросах совершенствования законодательства в сфере экологического страхования // Государство и право. – 1997. – № 12. – С.50-54.
18. Степичева Л. О некоторых проблемах развития страхового экологического рынка // Страхование ревю. – 2000. – № 4. – С.3-10.
19. Чопорняк А.Б., Бесяцкий А.В., Сегаль М.Д. Правовые проблемы экологического страхования // Экологическое право и рынок. Сборник статей. – М.: РАН, 1994. – С.169-186.

Стаття надійшла до редколегії 10 березня 2006 року.

Рекомендована до опублікування у «Віснику» членом редколегії О.В.Гетманцевим.

V.M.Nikiforak

**LIABILITY INSURANCE OF THE ENTERPRISES – HOLDERS OF SOURCES
OF INCREASED ECOLOGICAL DANGER**

Summary

In the article the features of committing of liability insurance of the enterprises – holders of sources of increased ecological danger, namely are investigated: the order of making contract of insurance, its contents, methods of redistribution of a peril insured (reinsurance and cooperative insurance).